

Маріупольський
державний
університет

**ІННОВАЦІЇ
В ДОШКІЛЬНІЙ ОСВІТІ:
ТЕОРІЯ, ПЕРСПЕКТИВИ, ШЛЯХИ ЗАТРОВАННЯ У
ПРАКТИКУ**

**Збірник матеріалів
III Всеукраїнської науково-практичної конференції**

Київ - 2024

Інновації в дошкільній освіті: теорія, перспективи, шляхи запровадження у практику: збірник матеріалів III Всеукраїнської науково-практичної конференції, 28 березня 2024 року / за заг. ред. Ю.О.Демидова. Маріуполь: МДУ, 2024. 207 с.

Редакційна колегія:

Голова

– Микола ТРОФИМЕНКО, ректор МДУ, кандидат політичних наук, професор;

Заступник голови

– Олена БУЛАТОВА, перший проректор МДУ, доктор економічних наук, професор;

Члени оргкомітету:

– Юлія ДЕМИДОВА, завідувач кафедри дошкільної освіти, кандидат педагогічних наук, доцент;

– Катерина КРУТІЙ, доктор педагогічних наук, професор кафедри дошкільної освіти;

– Ольга ФУНТИКОВА, доктор педагогічних наук, професор кафедри дошкільної освіти;

– Світлана МАКАРЕНКО, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної освіти;

– Оксана ПОПОВСЬКА, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної освіти;

– Вікторія ЯЙЛЕНКО, старший викладач кафедри дошкільної освіти;

– Ірина ДЕСНОВА, в. о. завідувача кафедри практичної психології, кандидат педагогічних наук, доцент;

– Оксана ГОЛЮК, завідувач кафедри педагогіки та освіти, кандидат педагогічних наук, доцент.

Рекомендовано до друку Вченою радою психолого-педагогічного факультету
Маріупольського державного університету
(протокол № 10 від 28 березня 2024 року)

Статті публікуються в авторській редакції

© Колектив авторів, 2024

© Кафедра дошкільної освіти МДУ, 2024

Потеряєва Т.М.,

здобувачка 2 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
освітня програма «Дошкільна освіта»

Маріупольський державний університет, м. Київ

Науковий керівник

Крутій К. Л.,

д. пед. наук, професорка,

професорка кафедри дошкільної освіти

Маріупольський державний університет, м. Київ

ОСОБЛИВОСТІ СЕНСОРНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ РАНЬОГО ВІКУ В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

У складних умовах, що склалися через масштабний конфлікт на території України, система дошкільної освіти зазнала значних випробувань. Ці обставини вимагали від освітніх фахівців гнучкості та інноваційного підходу до забезпечення континуїтету освітнього процесу, зокрема у сфері сенсорного розвитку дітей раннього віку.

Сенсорний розвиток, як невід'ємна частина комплексного розвитку особистості в ранньому дитинстві, набуває особливої актуальності в умовах війни. Здатність дитини взаємодіяти з довкіллям через розвинені сенсорні відчуття є фундаментом для її подальшого інтелектуального, мовленнєвого та соціально-емоційного розвитку. В умовах обмеження звичного сенсорного досвіду через військові дії існує ризик затримки у розвитку мовлення, соціально-психологічних адаптацій та формуванні особистісних якостей. Сучасний науковий пошук у галузі дошкільної освіти акцентує на значущості сенсорного розвитку як критичного аспекту всебічного розвитку особистості дитини на ранніх етапах життя. Однак, аналіз літератури, виявляє недостатнє висвітлення проблематики сенсорного розвитку у контексті соціально-політичних викликів, зокрема в умовах воєнних конфліктів.

Історичне значення сенсорного розвитку дітей було визначено ще в античні часи, а подальше розвиток цієї теми знайшло відображення в працях видатних мислителів та педагогів, починаючи з Аристотеля і закінчуючи сучасниками. Визначення основ сенсорного розвитку, як фундаментальної складової розвитку особистості, лягло в основу наукових розвідок таких авторитетів як, М. Монтесорі, О. Запорожець, Н. Грама та інших, що сприяло формуванню сучасних поглядів на сенсорне виховання. Сучасні дослідження підкреслюють необхідність цілеспрямованого педагогічного впливу для розвитку сприйняття та чуттєвих органів дитини, а також для формування уявлень про довкілля [3, с.135]. Важливість інтеграції сенсорного розвитку в освітній процес дошкільних навчальних закладів обумовлена його впливом на гармонійний розвиток дитини, формування сенсорного досвіду та здатності до адаптації в навколишньому світі.

Аналітичні звіти, зокрема дослідження Cedos 2023 року [2] та опитування Gradus Research [4], підкреслюють, що значна частина батьків спостерігає у своїх дітей симптоми психічного стресу, включаючи безсоння, занепокоєння, проблеми з концентрацією уваги, що безпосередньо впливає на їх навчальний процес та соціалізацію. Відповідно до даних опитувань, велика кількість дітей виявляє ознаки емоційної лабільності, порушень сну, зменшення бажання до спілкування та інші симптоми травматизації. Це вимагає від освітніх інституцій та педагогів особливої уваги до сенсорного розвитку дітей цієї вікової категорії, оскільки він лежить в основі загального розвитку особистості, включаючи фізичний, розумовий, емоційний, мовленевий та соціальний аспекти. Так, Базовий компонент дошкільної освіти задає стандарти та вимоги до освітнього процесу, підкреслюючи значення формування сенсорно-пізнавальної компетентності як однієї з ключових здібностей [1]. Відповідно до цього документу, забезпечення сенсорно-пізнавального розвитку дитини стає основою для її всебічного розвитку та успішної адаптації в соціальному середовищі.

Сучасні програми для дітей раннього віку, а саме «Дитина», «Стежинки у Всесвіт» та інші розроблено на ґрунті вимог Базового компоненту, надають детальні вказівки щодо формування необхідних знань, вмій і навичок у цій віковій категорії [5]. Кожна програма містить специфічні рекомендації щодо сенсорного розвитку, забезпечуючи комплексний підхід до освітнього процесу, який відповідає сучасним освітнім стандартам та потребам дітей.

Сенсорний розвиток в ранньому віці є фундаментальним аспектом формування комплексних життєвих навичок та пізнавальної активності дітей. Аналізуючи програми для дошкільного віку, визначено двофазний підхід до організації сенсорного розвитку: перший етап передбачає створення стимулюючого середовища з різноманітними подразниками для активізації всіх чуттєвих систем - слухової, зорової, тактильної, та нюхової, які є основою для формування розширених сенсорних уявлень; другий етап зосереджено на розширенні сенсорного досвіду через впровадження спеціалізованих вправ та ігор, які використовують дидактичні матеріали для глибшого розуміння та взаємодії з навколишнім світом [6, с.82].

Педагогічна практика показує, що формування системи сенсорних еталонів є ключовим завданням у розвитку перцептивних дій дитини. Сенсорне навчання має включати засвоєння предметних еталонів, ознайомлення з властивостями об'єктів та вміння використовувати ці знання у практичній діяльності. Завданням освітян є не лише створення відповідного середовища для сенсорного розвитку, а й систематичне навчання дітей використовувати сенсорні еталони для глибшого розуміння навколишнього світу. Це передбачає інтеграцію сенсорних занять в щоденний освітній процес, забезпечуючи дітям умови для всебічного розвитку та адаптації. Практична діяльність, така як малювання, конструювання, ліплення, є важливими інструментами для розвитку сенсорних навичок, дозволяючи дитині не тільки взаємодіяти з матеріалами, формувати словесну характеристику предметів, розвивати пізнавальну сферу та мовлення.

З організованим, систематичним та професійним підходом до навчання в дошкільному закладі, до третього року життя дітей можна досягти значних практичних здобутків, які відіграють ключову роль у їхньому розвитку. Досягнення включають здатність групувати предмети за основними характеристиками, такими як колір, форма та величина, з вибором найвідповіднішого варіанта з чотирьох можливих. Діти навчаються асоціювати та співвідносити різноманітні предмети, враховуючи їх колір, форму, величину та фактуру. Вони також розвивають уміння упізнавати предмети та явища у різноманітних кольорових плямах на основі характерних кольірних ознак та відрізняти об'єкти за величиною. Важливим здобутком є здатність дітей ідентифікувати предмети за їхніми сенсорними ознаками, що сприяє формуванню їхнього уявлення про довкілля [6, с.84]. Ці навички є фундаментальними для подальшого розвитку дитини, підкреслюючи значення раннього сенсорного розвитку в контексті дошкільної освіти.

Для гармонійного сенсорного розвитку дітей раннього віку можна організувати різноманітні ігри вдома без значних витрат. Під час щоденних рутин, як-от миття рук, можна стимулювати дитину до використання понять «сухий» та «мокрый», тим самим розвиваючи словниковий запас і чуттєве сприйняття. Створення саморобних пазлів з картинок або листівок допомагає дитині у розумінні цілісності об'єкта та його частин. Ігри, як-от «Пустотливі мишенята», де діти заповнюють вирізані у картинці геометричні форми, або створення «гарного намиста» з паперових намистин різної форми та кольору, сприяють розвитку візуального сприйняття, дрібної моторики та естетичного смаку [3, с.135]. Важливим є усвідомлення, що ранній вік є критичним періодом для сенсорного розвитку, що вимагає цілеспрямованої підтримки та стимуляції з боку педагогів і батьків. Створення збагаченого сенсорного середовища та застосування спеціалізованих програм дозволяє закласти міцну основу для всебічного розвитку дитини в дошкільному віці. Отже, важливість раннього сенсорного розвитку не може бути переоцінена, оскільки він лежить в основі всіх подальших досягнень дитини в області пізнання, соціальної взаємодії та емоційного благополуччя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini> (дата звернення: 21.03.2024).
2. Війна та освіта. Як рік повномасштабного вторгнення вплинув на українські школи |Cedos. Cedos. URL: <https://cedos.org.ua/researches/vijna-ta-osvita-yak-rik-povnomasshtabnogo-vtorgnennya-vplynuv-na-ukrayinski-shkoly/> (дата звернення: 19.03.2024).
3. Грама Н.Г. Сенсорний розвиток дітей раннього віку: теорія і практика: [Монографія].Одеса, 2018. 239 с.
4. Опитування вчителів та керівників навчальних закладів середньої освіти Аналітичний звіт. URL: https://gradus.app/documents/331/Gradus_Report_GoGlobal_UA_miTF2O6.pdf (дата звернення: 20.03.2024).

5. Програми розвитку дітей. Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/programi-rozvitku-ditej> (дата звернення: 19.03.2024).

6. Турубарова А.В. Особливості сенсорного розвитку дітей раннього віку в умовах війни в Україні. 2023. Випуск 62. Том 1. С.80-86.

Сарбей І.М.,

здобувачка 1 курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти,
денна форма навчання,

освітня програма «Дошкільна освіта. Інклюзія»

Маріупольський державний університет, м. Київ

Науковий керівник

Крутій К. Л.,

д. пед. наук, професорка,

професорка кафедри дошкільної освіти

Маріупольський державний університет, м. Київ

ОСОБЛИВОСТІ РОЗУМІННЯ СТАРШИМИ ДОШКІЛЬНИКАМИ ІЛЮСТРАЦІЙ ДО ЛІТЕРАТУРНИХ ТВОРІВ

Читання літературних творів з ілюстраціями в дошкільному періоді, що супроводжується продуктивною зоровою реакцією на прочитане та побачене, може бути відправною точкою для розвитку зорової та мультимодальної грамотності. Книга з ілюстраціями — це текст, картинки, загальний дизайн і, перш за все, досвід читача. Це визначення багато в чому показує, наскільки складною є дитяча книжка з ілюстраціями.

Літературні твори з ілюстраціями — це особливий тип книг, що поєднує вербальний і візуальний коди спілкування. На думку Д. Харамії (Haramiya D. [4, с. 28]), літературні твори з ілюстраціями є проміжною стадією між коміксами, в яких основна увага приділяється візуальним елементам, і ілюстрованими книжками, в яких основна увага приділяється тексту, наприклад, у класичних книжках із ілюстраціями, таких як Снігова королева Г. Х. Андерсена (видавництво «А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА»), або взагалі мінімальним текстом чи його відсутністю («Кумедний вімельбух для маленьких чомусиків» видавництва «Ранок»).

Деякі сучасні літературні твори з ілюстраціями для дітей дошкільного віку мають постмодерністські елементи, такі як нелінійність, саркастичні або навіть глузливі тони. Інформація, що міститься в тексті, зазвичай також входить до ілюстрації, зрідка можна зустріти персонажа, не згаданого у тексті. Аналіз літературних творів з ілюстраціями для українських дітей дає можливість виокремити два елементи, а саме: тісну взаємодію вербального та візуального (обидва доповнюють та вдосконалюють один одного) та інтертекстуальність, що є передумовою множинності значень літературних творів з ілюстраціями [1; 2]. Останні п'ять років активно просувається нова форма книжок з